

بسم الله الرحمن الرحيم

درس خارج

اصول فقه

جلسه پنجاه و ششم

۹۲/۱۲/۲۰

تاکنون به سه بحث در مفاد صیغه نهی پرداخته شد.

بحث اول؛ اصل مفاد صیغه نهی بود.

بحث دوم؛ فرق بین مفاد امر و نهی، و اینکه چرا در امر، بدلی و در نهی، شمولی است؟

بحث سوم؛ رابطه قاعده وجود طبیعت به وجود فردی از افراد طبیعت و عدم طبیعت به انعدام همه افراد طبیعت، و ارتباط آن با بدلی بودن امر و شمولی بودن نهی است که آیا این دو بحث به هم مرتبطاند یا نه؟

تکمله:

در تکمیل بحث سوم ذکر نکته‌ای لازم است و آن اینکه مفاد امر، عموم بدلی است و به اتیان فردی از افراد طبیعت امتثال می‌شود و مفاد نهی، عموم شمولی است و به انعدام همه افراد طبیعت امتثال می‌شود. این بدلیت در مفاد امر و شمولیت در مفاد نهی، طبق مبنای مشهور و مبنای مختار فرق نمی‌کند. چه مفاد امر، طلب الفعل و مفاد نهی، طلب الترك - مبنای مشهور - و چه مفاد امر، نسبت ارسالیه و مفاد نهی، نسبت زجریه - مبنای مختار - باشد، در هر دو مبنای مفاد امر، بدلی و نهی، شمولی است.

بحث چهارم؛ تعلق نهی به جامع انتزاعی

تا حالا در مورد مفاد نهی متعلق به جامع حقیقی - طبیعت - بحث می‌شد. مثل امر به صلاة، قیام، قعود، ذهاب که طبایع حقیقیه - اسماء اجناس - هستند و نهی به آنها تعلق می‌گرفت. اما بحث چهارم در مفاد نهی متعلق به جامع انتزاعی است. به عبارت دیگر؛ این بحث در مورد تعلق نهی، به جامع انتزاعی است مثل لاتشرب احدالانائین، که کلمه احد در این گونه جملات، جامع بین هر دو اناء است. یا در مثال لاتکرم احد العلماء، کلمه احد، جامع بین افراد علماست.

آیا مفاد نهی در جامع انتزاعی - همچون جامع حقیقی - زجر از همه افراد است؟ به عبارت دیگر؛ آیا نهی در جامع انتزاعی، بر عموم شمولی و انحلالی دلالت دارد؟ نه خیر، بین جامع انتزاعی و جامع طبیعی فرق است.

اگر نهی از جامع طبیعی بود، لاتکرم انسانا، لاتکرم عالما، به این معنی است که هیچ یک از آنها را اکرام نکن. اما اگر نهی از جامع انتزاعی بود، لاتکرم احدهم، به این معنی است که یکی از آنها را اکرم نکن (نه همه آنها را). مگر اینکه صیغه لاتکرم احدهم به صیغه دیگری بیان شود، مثل اینکه گفته شود: لاتکرم احدا منهم، یعنی هیچ یک را اکرام نکن، به عبارتی شمولی خواهد بود.

پس در جامع انتزاعی، باید تفصیل قائل شد.

۱- جامع انتزاعی مضاف؛ مثل لاتکرم احدهم که احد، مضاف واقع شده است. در این صورت افاده بدلی می‌کند.

۲- جامع انتزاعی مدخول تنوین؛ مثل لاتکرم احدا منهم که احد، مدخول تنوین واقع شده است. در این صورت افاده شمولی می‌کند.

چرا در نهی اگر جامع انتزاعی، مضاف واقع شد، افاده بدلیت و اگر جامع انتزاعی، مدخول تنوین واقع شد، افاده شمولیت می‌کند؟

اگر جامع انتزاعی یعنی احد، اضافه به مجموع شد، مثل لاتکرم احدهما یا احدهم، این احد مضاف، چون اضافه به مجموع - تشبیه یا جمع - شده است، به قرینه مضاف احد، یکی از افراد این مجموع - تشبیه یا جمع - مصداق احد خواهد شد که افاده بدلی می‌کند. به عبارتی احد درواقع به یکی از افراد مجموع اضافه شده است و یکی از افراد مجموع مصداق احد هستند و لذا نهی از یکی از آنها شده است.

اما اگر جامع انتزاعی، اضافه به مجموع نشد، - بلکه مدخول تنوین شد - مثل لاتکرم احدا منهما یا احدا منهم، تک تک افراد این تشبیه یا جمع، مصداق احد خواهد بود و لذا نهی از همه آنها خواهد شد که افاده شمولی می‌کند. در این صورت احد، واحد نیست و کل واحد است،

چرا که به همه افراد پخش شده است. و همه افراد موضوع، مصداقیت برای احد - به نحو انحلالیت - پیدا می کند و لذا نهی از همه آنها شده است.

در احدهم همه افراد در عرض هم، مصداق آن نیستند. اگر یکی از آنها مصداق آن بود، دیگری مصداق آن نخواهد بود. و لذا زجر از یک فرد از افراد خواهد بود. اما در احدا منهم همه افراد در عرض هم، مصداق آن هستند و لذا زجر از همه افراد است.

خلاصه مفاد احدا منهم، مفاد او هذا او هذا ... است. اما مفاد احدهم، مفاد هذا و هذا و هذا ... است. پس فرق این است که در احد مضاف به مجموع، بیش از یکی نیست. چون اگر مجموع، یکی حساب شود، این احد مضاف به یک شیء می شود؛ یعنی مجموع بما هو مجموع است و لذا افاده یکی می کند؛ اما اگر احد، مضاف به جمع شد؛ احدا منهم، در این صورت افاده جمیع می کند؛ یعنی و هذا و هذا و هذا ... که افاده شمولیت می کند.

لذا باید به این فرق توجه شود. در قاعده قبلی که در مورد نهی گفته شد، زجر از همه افراد طبیعت بود، شامل جامع انتزاعی مضاف به طبیعت نیست. بلکه در جامع انتزاعی مضاف به طبیعت، زجر از یکی از افراد است. چون نگاه مجموعی به طبیعت می شود و این احد مضاف به این مجموع - احد العلماء - بیش از یک مصداق در عرض هم نمی تواند داشته باشد. بلکه بر همه مصادیق، در طول هم صدق می کند. و احد المجموع همیشه یک مصداق از نوع علی البدل است. اما احد الجمیع علی البدل نیست بلکه یکی علی نحو انحلال و الشمول است.

والسلام